

BURGERSCHAP EN CIVIELE MAATSCHAPPIJ

Gie Van den Eeckhaut

*Stafmedewerker Socius – Lector Thomas More Hogeschool,
opleiding Sociaal Werk*

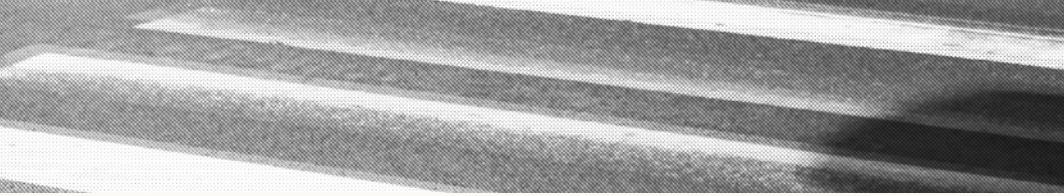
BURGERSCHAP EN CIVIELE MAATSCHAPPIJ

In dit artikel verkennen we verschillende betekenissen en invullingen van het begrip ‘burgerschap’. We doen dit eerst aan de hand van drie klassieke visies op burgerschap. Vervolgens brengen we het begrip in relatie tot de civiele maatschappij en het civiele perspectief. Ten slotte maken we enkele evoluties zichtbaar in de invulling van burgerschap in de recente geschiedenis en in het actuele maatschappelijke discours.

BURGERSCHAP: EEN KLASSIEK CONCEPTUEEL KADER

We gebruiken de term ‘burgerschap’ om de relatie te beschrijven die mensen hebben met een overheid – meestal een staat, maar het kan ook gaan over een stad of gemeente. Sinds het ontstaan van de moderne democratie, waarin zeker de Franse Revolutie en het ontstaan van de Verenigde Staten van Amerika een belangrijke voortrekkersrol gespeeld hebben, kunnen we drie visies op die relatie onderscheiden: de liberale, de republikeinse en de communitaristische. Deze visies verschillen in de manier waarop ze zich positioneren ten aanzien van vier centrale aspecten, die samen onze relatie als burger met de staat definiëren.

1. **De toegang:** wat moet je doen of zijn om als burger van een staat beschouwd te worden? Of met andere woorden: welke plichten heb je te vervullen en/of welke kenmerken moet je hebben? Bijvoorbeeld: je moet je belastingen betalen. Je moet in het land of als kind van burgers geboren zijn. Of je moet je onderwerpen aan de rechtspraak.
2. **De rechten:** met het burgerschap verwerft de burger een aantal rechten die hem niet onvreemd kunnen worden. Burgerrechten zoals bijvoorbeeld stemrecht, het recht om zich verkiesbaar te stellen, recht op een eerlijk proces, op privacy, op vrije mening of vrije vereniging. Doorheen de geschiedenis zijn daar ook een aantal sociale rechten aan toegevoegd als gevolg van de sociale strijd in het maatschappelijk middenveld: bijvoorbeeld het recht op werkloosheidsuitkering, op gelijke kansen op de arbeidsmarkt,

op een minimuminkomen, op gezondheidszorg, op een gezonde woning, recht op culturele en maatschappelijke ontplooiing.

3. **Participatie:** dit aspect gaat over de mate waarin en de manier waarop burgers geacht worden bij te dragen aan of mee te doen met de samenleving. Bijvoorbeeld deelname aan het politieke besluitvormingsproces, aan de arbeidsmarkt. Maar ook deelname aan culturele activiteiten, vrijwilligerswerk of het buurtleven kan een legitieme manier van participeren zijn.
4. **Identificatie:** met dit aspect komt de mate in beeld waarin mensen zich loyaal opstellen ten aanzien van hun staat of van de gemeenschap waarop de staat stoelt. Het gaat over de mate waarin ze zichzelf identificeren met de staat of met de gemeenschap. Het gaat over de betrokkenheid bij hun staat en over de gevoelens van solidariteit met de medeburgers. Nationaliteitsgevoel, het delen van normen en waarden, zich herkennen in de geschiedenis, ... zijn voorbeelden.

De drie opvattingen over burgerschap vullen de bovenstaande aspecten van burgerschap telkens anders en in andere verhoudingen in.

LIBERALE OPVATTING: LEGALISTISCH

De liberale opvatting definieert de relatie van de burger met de staat als louter contractueel of legalistisch. Burgerschap is als het ware een status, een legale positie in het maatschappelijk bestel. Het doel van die contractuele relatie is ook zeer duidelijk: de vrijheid van de burger mogelijk maken en beschermen, want de burger is in de eerste plaats een vrij mens. De staat is dus 'utilitair' voor de burger als individu: de staat is het gevolg van een rationele keuze in het belang van de vrije burger en in principe zou iedereen die zich wil inschrijven in het contract met de staat toegang moeten krijgen tot het burgerschap. De burger moet kunnen doen wat hij wil, voor zover hij daarmee niet de vrijheid of integriteit van andere mensen schaadt. Elke burger heeft het recht om zijn leven op

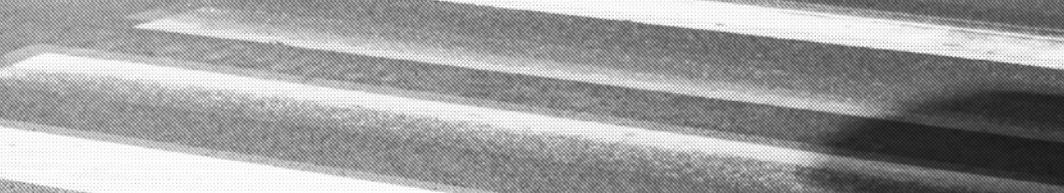
BURGERSCHAP EN CIVIELE MAATSCHAPPIJ

eigen wijze in te vullen: het recht op anders zijn, voor zover hij de wet niet overtreedt en de ander niet schaadt. Elke burger heeft bovendien het recht om anderen te beïnvloeden: dat betekent onder meer dat hij recht heeft op vrije meningsuiting, vrijheid van vereniging, ... Burgerrechten hebben in deze opvatting een groot gewicht. Als je burger bent van een staat volgen de rechten en plichten. De staat kan enkel van de burger verwachten dat die zich daaraan houdt. In deze benadering van burgerschap wordt geen invulling gegeven aan aspecten die te maken hebben met participatie of identificatie. De burger vult deze volledig naar eigen goeddunken in en kan daar niet op aangesproken worden door andere burgers. Enkel het wettelijke is afdwingbaar.

‘De civiele maatschappij is een arena, waarin de strijd kan gevoerd worden om macht en invloed wanneer belangen tegengesteld zijn en waarin coalities kunnen gesmeed worden wanneer belangen of ambities gelijklopen.’

REPUBLIKEINSE OPVATTING: ACTIEF BURGERSCHAP

In een republikeinse opvatting van burgerschap wordt aan de legalistische dimensie ook een morele dimensie toegevoegd: de relatie tussen burger en staat is doortrokken van de verwachting dat de burger ook zijn verantwoordelijkheid opneemt voor de goede werking van de staat en de samenleving. Deze opvatting vertrekt van de vaststelling dat elke samenleving voor de uitdaging staat om te komen tot afspraken, regels om het samenleven kwaliteitsvol te maken. De democratische staat biedt de burger de ruimte om het besluitvormingsproces daarover te organiseren. Het is een ruimte om van mening te verschillen én om samen keuzes te maken. Die ruimte dient om het verschil te kunnen

‘uithouden’: het conflict krijgt er op een vreedzame manier zijn plaats – en dat is nodig omdat in de hele samenleving een grote diversiteit heerst van meningen, waarden, normen en belangen. Zonder de plaatsen van beraad en overleg die eigen zijn aan de democratie zou conflict overheersen en gedeeld beleid nooit tot stand komen. In dat beraad gaat het niet enkel over de macht van de meerderheid, maar ook over de erkenning van de minderheid en het verschil dat daardoor zichtbaar wordt. Beleid en beslissingen zijn het gevolg van het vinden van evenwichten en compromissen in het algemeen belang. Het gaat om politiek als het verantwoord ontwerpen van en kiezen voor collectieve oplossingen. De burger wordt dan ook geacht zich te identificeren met zijn staat én er ook zorg en publieke verantwoordelijkheid voor op te nemen door te participeren: hij dient zich actief en dus ook politiek te engageren voor zijn staat door deel te nemen aan het politieke besluitvormingsproces, minimaal door bijvoorbeeld zijn stem uit te brengen. Burgerschap vraagt van ons een ‘civiele deugd’ en wordt zichtbaar in burgerschapspraktijken: praktijken waarin burgers een gedeelde verantwoordelijkheid opnemen in de publieke sfeer voor het politieke, voor het gemene, voor het algemeen belang. Door het binnenbrengen van deze morele dimensie ontstaat er een onderscheid tussen goede en slechte burgers: de goede burger is de actieve burger die zowel een individuele als een publieke verantwoordelijkheid opneemt ten aanzien van zijn land. Wat alle burgers met elkaar delen is de zorg voor hun staat, voor de democratische processen waarin ze overheid en beleid vormgeven.

COMMUNITARISTISCHE OPVATTING: BEHOREN TOT EEN GEMEENSCHAP

In een communitaristische opvatting van burgerschap wordt de relatie tussen burger en staat gedefinieerd vanuit de deelname aan ‘de gemeenschap’, ‘het volk’ of de ‘natie’ die de basis van de staat vormt. Deel uitmaken van die gemeenschap is de basisvoorwaarde om als burger erkend te worden. ‘Natie’ moet hier begrepen worden als een volk of een

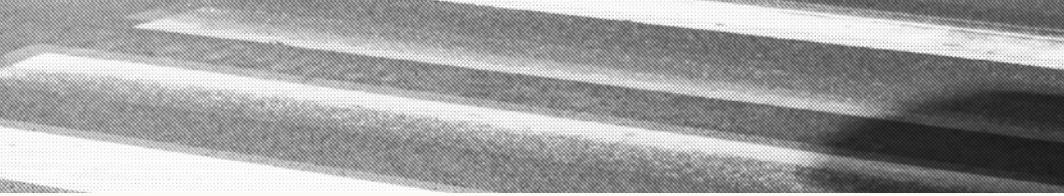
BURGERSCHAP EN CIVIELE MAATSCHAPPIJ

gemeenschap die taal en cultuur met elkaar deelt. Deze gemeenschap kan maar bestaan omdat ze een zekere homogeniteit heeft: ze deelt een geschiedenis, een toekomst, een set van waarden en normen, gewoonten en culturele symbolen. De burger heeft in deze opvatting een gemeenschap nodig waarbinnen zich waarden en normen ontwikkelen over wat goed en kwaad is – en het is in de eerste plaats binnen die gemeenschap dat er zinvol politiek onderhandeld kan worden op grond van wat in de gemeenschap gedeeld is. Dat is waarom de staat dan ook dient samen te vallen met de natie of gemeenschap. De staat moet de natie of gemeenschap beschermen, versterken en naar de toekomst leiden. De staat dient de uitdrukking te zijn van de gedeelde normen en waarden van de gemeenschap. Uit het deel uitmaken van de gemeenschap volgen dan de rechten en plichten. Dat betekent dat burgers zelf dragers horen te zijn van de normen en waarden die de gemeenschap tot haar kern rekent. Zo niet plaatst de mens in kwestie zich eigenlijk buiten de gemeenschap en kan hij bijgevolg geen aanspraak maken op het volledige burgerschap met de daaraan verbonden rechten en plichten. Deze visie op burgerschap gaat dus uit van een participatie aan en zelfs identificatie met de gemeenschap, wat de morele lading ervan nog nadrukkelijker en meer inhoudelijk maakt dan in de republikeinse opvatting.

BURGERSCHAP IN DE CIVIELE MAATSCHAPPIJ

DE SAMENLEVING: DRIE SPEELVELDEN EN EEN MIDDENVELD

Elke wat grotere gemeenschap weet zich voor de vraag geplaatst hoe het samenleven vorm te geven. Want hoe moet je met heel veel mensen beslissen over de inrichting van de stad, over de verdeling van de kosten voor gezondheidszorg of over hoe rechtspraak georganiseerd moet worden? Onze moderne democratie biedt daar een mogelijk antwoord op: we organiseren verkiezingen en duiden daarmee mensen aan die ons kunnen vertegenwoordigen – mensen die we kiezen op basis van een politieke overtuiging die we delen. Deze mensen krijgen dan de

bevoegdheid om de staat zo in te richten dat die het algemeen belang kan dienen. Naast dit politieke speelveld ligt het speelveld van de markt: die biedt ons een ruimte waarbinnen we van alles kunnen ondernemen om onze materiële of andere behoeften te vervullen. We kunnen er bijvoorbeeld geld verdienen waarmee we dingen kunnen kopen waarvan we vinden dat we ze nodig hebben. De markt is het speelveld waar we de

‘Er is een tendens om burgerschap voorwaardelijk te maken, waarbij vooral de toegang tot sociale rechten verbonden wordt aan de uitdrukkelijke wil tot deelname. De formele status van burgerschap is niet voldoende. Men moet een ‘goede burger’ worden, lees: actief én met de wil om deel uit te maken van de gemeenschap.’

materiële waarde van goederen en arbeid bepalen om ze zo tegen elkaar te kunnen ‘ruilen’ in functie van wat we nodig hebben. Staat en markt vormen samen wat we noemen ‘het maatschappelijk systeem’. Daartegenover staat het meest oorspronkelijke speelveld – het speelveld dat zin en betekenis geeft aan ons leven: de persoonlijke leefwereld. De private sfeer, waar we in gezinnen leven, waar we vriendschapsrelaties hebben, waar we ons verbinden met familie en burens, waar we onze religie, wereldbeschouwing of andere waardekaders ontwikkelen. Het is de ruimte waar we ervoor kiezen om vegetarisch te leven, onze kinderen met een open geest voor andere culturen op te voeden of waar we onze oudere buurvrouw helpen met haar boodschappen. Het is het speelveld dat volop geladen is met wat we echt waardevol vinden en waarbinnen ons dagelijks leven zich afspeelt. Tussen die drie speelvelden – staat, markt en leefwereld – ligt een middenveld: een ruimte waarin de drie speelvelden elkaar voortdurend raken en met elkaar vermengd geraken.

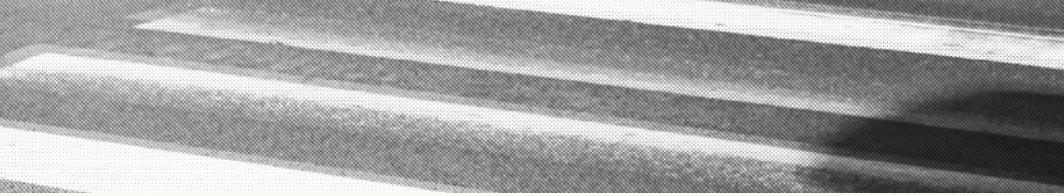
BURGERSCHAP EN CIVIELE MAATSCHAPPIJ

CIVIELE MAATSCHAPPIJ

Het is precies in dat maatschappelijk middenveld dat we de betekenis kunnen vinden van het ‘civiel perspectief’. Civiel perspectief verwijst naar enkele begrippen die in de moderne politieke theorievorming een belangrijke rol spelen: ‘civiele maatschappij’, ‘burgermaatschappij’ of ‘*civil society*’. Daarmee bedoelen we het hele veld van onafhankelijke organisaties, groepen en bewegingen waarin burgers uitdrukken waar ze met de samenleving naartoe willen. Ze doen dat door zich vrijwillig en op eigen initiatief te verenigen rond waarden of ambities die ze belangrijk vinden. Rond overtuigingen die ze delen. Rond maatschappelijke ambities die ze samen willen realiseren. Ze doen dat niet zelden vanuit een bepaalde verontwaardiging over wat ze onrechtvaardig vinden. Een buurtcomité bijvoorbeeld dat de buurt gezelliger wil maken of bij het lokale bestuur wil opkomen voor meer verkeersveiligheid. Een vakbond die werk wil maken van maatregelen die burn-out kunnen voorkomen of die vaders bij de geboorte meer tijd wil geven om thuis te zijn. Een lokale vereniging die zich vanuit een religieus motief wil inzetten voor mensen die in armoede leven. Een solidariteitsbeweging die opkomt voor een eerlijke wereldhandel. Een politieke beweging die opkomt voor de belangen van de dieren. Een belangenbehartiger van zelfstandige ondernemers die de koopjeswet wil verruimen.

CIVIELE MAATSCHAPPIJ ALS ARENA

In dat maatschappelijk middenveld is er voortdurend beweging. De thema’s verschuiven. Ooit was het middenveld voornamelijk georganiseerd en verdeeld rond economische (bijvoorbeeld de arbeidersbeweging), levensbeschouwelijke of religieuze kwesties. Vandaag is die stempel nog aanwezig, maar we zien dat de thema’s eerder opschuiven in de richting van duurzaamheid, diversiteit en digitalisering. En misschien is morgen de zoektocht naar alternatieve vormen van economie wel een thema. Maar ook de relaties tussen de spelers veran-

deren voortdurend: soms zijn er coalities, zoals de coalitie tussen middenveldspelers, marktspelers en de overheid om zoveel mogelijk mensen zelf energie te laten produceren via zonnepanelen. Soms staan spelers lijnrecht tegenover elkaar, zoals wanneer civiele actoren mensen willen aanzetten tot repareren terwijl de markt alle belang heeft bij het voortdurend aankopen van nieuwe consumptiegoederen met een niet al te lange levensduur. De civiele maatschappij is dus een arena, waarin de

‘De levensconditie van veel mensen vandaag is die van de tijdelijkheid, van het incidentele en het onvoorspelbare. Hun statuut als burger is vaak onduidelijk en rechten zijn dus moeilijk afdwingbaar.’

strijd kan gevoerd worden om macht en invloed wanneer belangen tegengesteld zijn en waarin coalities kunnen gesmeed worden wanneer belangen of ambities gelijklopen. Een arena waarin het publieke debat gevoerd wordt over wat het goede is om te doen. Civiele actoren in dat middenveld proberen de publieke opinie en zelfs de private levenssfeer te beïnvloeden: zo hopen organisaties dat repaircafés mensen bewuster maken van de levensduur en de reparatiemogelijkheden bij hun aankoop van apparaten. Zo hoopt de vrouwenbeweging dat mannen en vrouwen in de private levenssfeer taken en rollen in het gezin en de opvoeding evenwichtig weten te verdelen. In die zin speelt de civiele maatschappij ook een waardespreidende rol.

In een goed functionerende democratie erkent de overheid de onafhankelijkheid van civiele actoren, zodat ze hun rol in die arena ook ten volle kunnen spelen – zelfs als die rol oppositie tegen een overheidsbeleid inhoudt. De overheid kan en wil zich als het ware niet ‘bemoeien’ met de vraag welke thema’s en kwesties of welke praktijken burgers

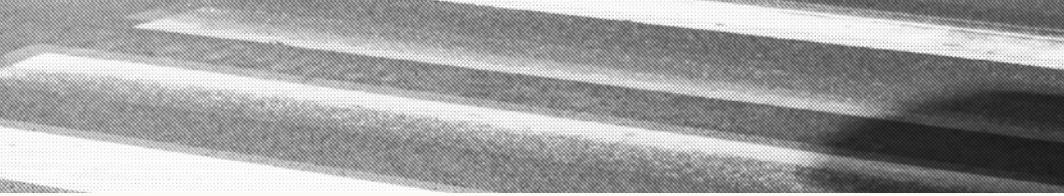
BURGERSCHAP EN CIVIELE MAATSCHAPPIJ

belangrijk genoeg vinden om er zich rond te verenigen. Toch kan een overheid investeren in het maatschappelijk middenveld vertrekkende van het uitgangspunt dat burgers – en de verenigingen waarin zij hun civiele rol waarmaken – ondersteuning nodig hebben om hun civiel actorschap ten volle te kunnen realiseren. Organisaties ondersteunen vanuit een civiel perspectief betekent dan dat de overheid ervan uitgaat dat het intrinsiek waardevol is dat deze organisaties bestaan en hun rol in de democratische samenleving spelen. Vanuit een civiel perspectief kan de overheid deze organisaties dus niet benaderen als voorzieningen die bedoeld zijn om het eigen overheidsbeleid uit te voeren. Daarmee sluit de benadering van het civiel perspectief het sterkste aan bij de republikeinse opvatting over burgerschap. Het gaat om de actieve burger die zijn verantwoordelijkheid opneemt in zijn deelname aan het publieke en het politieke, aan het proces van deliberatie over de richting waarin de samenleving moet evolueren en aan het actief zoeken naar oplossingen voor maatschappelijke problemen waar die samenleving mee te maken heeft.

BURGERSCHAP IN BEWEGING

VAN 'BURGERSCHAP ALS STATUS' NAAR 'ACTIEF PARTICIPEREND BURGERSCHAP' ...

Tot de jaren 60 van de vorige eeuw had burgerschap als status – de legalistische versie dus – de bovenhand. De maatschappelijke discussies gingen vooral over welke rechten aan dat burgerschap dienden gekoppeld te worden. Deze rechten zijn doorheen de geschiedenis systematisch uitgebreid. De politieke rechten zijn algemeen geworden: eerst algemeen stemrecht voor mannen, dan voor vrouwen. Actueel is de discussie over het verlagen van de leeftijd voor stemrecht. De sociale rechten zijn in België zeker sinds het Sociaal Pact na de Tweede Wereldoorlog verankerd in het systeem van sociale zekerheid met beschermingsmechanismen tegen armoede, ziekte en werkloosheid. Recht op onderwijs werd

algemeen, tot op het niveau van hogere studies. Het blote feit van burger te zijn van deze staat activeert meteen al die rechten. Maar de sociale rechten zijn in relatie tot de overheid niet altijd afdwingbaar: verwacht wordt wel dat de overheid een inspanning levert om deze rechten te realiseren.

Sinds de jaren 60 komt de actief participerende burger in beeld. Burgerparticipatie aan democratische processen verschijnt in allerlei vormen. Van adviesraden en informatievergaderingen, over burgerpanels en burgerkabinetten tot wijkbudgetten, droomprocessen van het type 'Stad2050' en referenda. De burgers worden door de inzet van allerlei participatieformats aangezet tot het opnemen van verantwoordelijkheid in de politieke besluitvorming en in de publieke discussies over waar het met de samenleving naartoe moet. Ook andere culturele, educatieve of sportactoren worden gestimuleerd om de participatie van alle bevolkingsgroepen te versterken. Burgerschap transformeert van een 'passieve' legalistische status tot actief burgerschap. Overheid en middenveld worden geacht om daar actief op in te zetten.

... NAAR 'VOORWAARDELIJK' EN 'PRECAIR' BURGERSCHAP

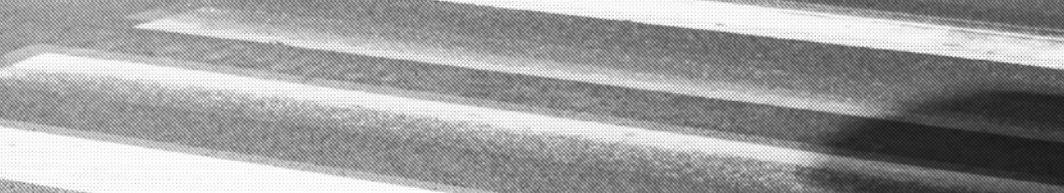
Wat beide fasen gemeen hebben, is dat het burgerschap zelf beschouwd werd als een niet bediscussieerd gegeven: als je voldeed aan de legale voorwaarden, was je burger en was je dat ook volwaardig. Zelfs de morele connotatie die met actief burgerschap verbonden is – 'de goede burger is de actieve burger' – deed geen afbreuk aan de fundamentele status van burger. Beleid, onderwijs – en ook sociaal-cultureel werk – moesten zich inzetten om elke burger zo 'actief' mogelijk te maken: ruimtes voor inspraak bieden, burgers competenties laten verwerven in educatieve processen en hen begeleiden bij het opkomen voor wat ze belangrijk vinden. Maar het burgerschap zelf stond niet ter discussie.

De laatste twintig jaar zien we dat burgerschap hoe langer hoe meer ook inhoudelijk wordt ingevuld vanuit de gedeelde waarden van de gemeenschap. De morele lading breidt uit. Dit gebeurt niet in het minst

BURGERSCHAP EN CIVIELE MAATSCHAPPIJ

onder druk van het vraagstuk dat gecreëerd wordt door de instroom van mensen uit de meest diverse landen en vanuit de meest diverse culturele achtergronden. Burgerschap is bijvoorbeeld in de discussies rond inburgering en in het deradicaliseringsdebat van zijn vanzelfsprekende status ontdaan en geëvolueerd:

- Enerzijds is burgerschap vanuit het perspectief van de overheid geëvolueerd naar een objectief van beleid: de overheid stelt zich in allerlei beleidscontexten tot doel mensen te laten evolueren tot ‘volwaardige burgers’. Dat volwaardig burgerschap is ingevuld als een ‘actief burgerschap’ maar is tegelijk ook moreel geladen, omdat het verbonden wordt aan ‘talige, morele en kennisgebonden ondergrenzen’ om echt te kunnen participeren als burger. Beleid moet ervoor zorgen dat burgers de taal kunnen spreken, een aantal basiswaarden en -normen van onze gemeenschap onderschrijven en kennis hebben van onze instituties, gewoontes en symbolen. Beleid moet ervoor zorgen dat iedereen ‘nuttig’ is voor de arbeidsmarkt. Beleid moet er dus op gericht zijn om iedereen boven die ondergrenzen te tillen, ondergrenzen die de voorwaarde vormen tot deelname aan de samenleving en dus ook voorwaarde om ten volle te kunnen genieten van de rechten die men verwerft als burger.
- Anderzijds is ten aanzien van de burger de verwachting geschapen dat hij er uitdrukkelijk voor kiest om echt deel te nemen aan de samenleving waarin hij leeft of waarin hij door migratie terecht komt. Concreet gaat het om de verwachting dat deze burger de taal wil spreken, de waarden en normen eigen aan die samenleving wil accepteren en tot de zijne maken, zich wil inschrijven in processen van onderwijs en arbeid en zich de gewoonten van deze samenleving eigen wil maken. Burgers moeten bijvoorbeeld aantonen dat ze bereid zijn om te werken om toegang te krijgen tot sociale rechten.

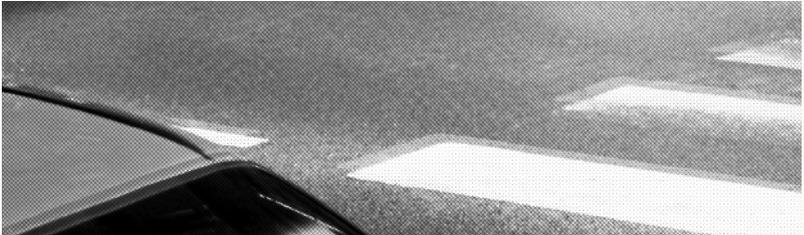
Er is een tendens om burgerschap voorwaardelijk te maken, waarbij vooral de toegang tot sociale rechten (bv. sociale woning, leefloon, ...) verbonden wordt aan de uitdrukkelijke wil tot deelname. De formele status van burgerschap is niet voldoende. Men moet een 'goede burger' worden, lees: actief én met de wil om deel uit te maken van de gemeenschap. En daarmee neigt het beleid ertoe om de toegang tot het burgerschap bovenop het formeel-legale ook moreel-inhoudelijk te definiëren vanuit gedeelde waarden en normen verbonden aan de gemeenschap of de natie. De vraag kan gesteld worden of de kansen en mogelijkheden om die wil tot deelname ook in praktijk te brengen wel gelijk verdeeld zijn en voldoende gegarandeerd zijn: niet alle 'formele' burgers of 'kandidaat-burgers' hebben dezelfde mogelijkheden en kansen om bijvoorbeeld de taal te leren en te participeren aan arbeid en onderwijs.

Zo heeft onder andere de conditie van globalisering een veelvoud aan migratiestromen teweeggebracht. Mensen zijn in beweging over culturele en landsgrenzen heen. De cijfers spreken: grote steden als Brussel, Antwerpen of Gent tellen meer dan 170 verschillende nationaliteiten, met waarschijnlijk nog een veelvoud aan culturele achtergronden. 'Hyperdiversiteit' is de term die deze realiteit het best beschrijft. De levensconditie van veel mensen vandaag is die van de tijdelijkheid, van het incidentele en het onvoorspelbare. Ze leven hier soms als voorbijganger, soms met het perspectief of de hoop om zich hier stabiel te vestigen. Voor deze mensen is burgerschap daarmee precair en vaak beperkt geworden. Hun statuut als burger is vaak onduidelijk en rechten zijn dus moeilijk afdwingbaar. Wereldburgerschap of kosmopolitisme vormt een mogelijk antwoord. In deze visie worden het burger-zijn en de daarmee gepaard gaande grondrechten en burgerrechten niet langer verbonden aan de contractuele relatie met een welbepaalde staat, maar volgen ze louter uit het mens-zijn. In zekere zin zijn de Rechten van de Mens op dit principe gestoeld. Staten hebben wel een rol te spelen in het waarborgen van de grond- en burgerrechten voor alle mensen die op hun grondgebied verblijven.

BURGERSCHAP EN CIVIELE MAATSCHAPPIJ

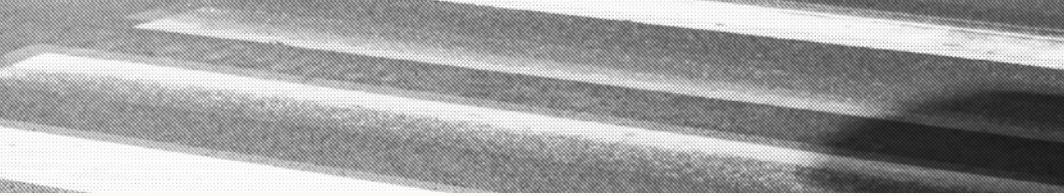
GEDEELD BURGERSCHAP

In beleidsteksten rond inburgering en deradicalisering duikt ook de term ‘gedeeld burgerschap’ op – overgenomen in de doelstelling van het nieuwe decreet voor het sociaal-cultureel volwassenenwerk. Met die term wordt dan verwezen naar “de wil om deel uit te maken van een samenleving die stoelt op grondbeginselen als het recht op vrije meningsuiting, de gelijkheid tussen man en vrouw, de scheiding van kerk en staat, maar ook het bieden van gelijke kansen, het uitsluiten van discriminatie en het bestrijden van racisme”. Verder wordt bij de invulling van dit gedeeld burgerschap ook verwezen naar waarden als gelijkheid, solidariteit, respect, burgerschap en pluralisme, vanuit de motivering dat deze waarden “borg staan voor een inclusieve, gedeelde samenleving: iedereen die deel uitmaakt van onze samenleving wordt geacht ze te onderschrijven en na te leven”.

Deze formuleringen kunnen betekenis krijgen vanuit de republikeinse opvatting over burgerschap: wat burgers met elkaar delen zijn een aantal basiscondities of noodzakelijke voorwaarden om als actieve burger vrij te kunnen opkomen in het maatschappelijk middenveld voor wat zij waardevol en goed vinden. Deze voorwaarden bepalen de ondergrens van het contract waar je instapt als je burger wilt zijn van deze staat.

Ook kan deze formulering geduid worden vanuit een communita-

ristische opvatting: dan ligt de nadruk op het deel worden van de samenleving. Van een burger wordt de uitdrukkelijke wil verwacht om deel uit te maken van de gemeenschap: een mate van identificatie met de basiswaarden en -normen en zich gedragen naar de gewoonten, regels en afspraken van de bestaande gemeenschap. Burgerschap vraagt in die visie een vorm van assimilatie aan het bestaande en aan het heersende. (Schinkel, 2007)

LEESTIPS

- Devriendt, D. (2007). *Op weg naar burgerschap? Inburgering & actief burgerschap in politiek-filosofisch perspectief*. Gent: Universiteit Gent (niet gepubliceerde licentiaatsscriptie). (https://lib.ugent.be/fulltxt/RUG01/001/414/819/RUG01-001414819_2010_0001_AC.pdf)
- Schinkel, W. (2007). Tegen 'actief burgerschap'. *Justitiële verkenningen*, 8, 70-90. (https://www.researchgate.net/profile/Willem_Schinkel/publication/259397262_Tegen_actief_burgerschap/links/5565b15208ae89e758fdbdd9/Tegen-actief-burgerschap.pdf)